

„Agyonnyomták rossz raszterral”

MAURITS FERENCCEL ORCSIK ROLAND BESZÉLGET¹

– Ugye lehet hallani ott hátul?

– Ha nem suttogunk.

– Az előbb épp megnyitóban volt részünk, Maurits Ferenc Domonkos kézfeszületeinek digitális nyomatait láthattuk. Most pedig Ferenc legutóbbi, a Bukott angyal ablaka című verseskötetét mutatjuk be. De igazából nem a könyvvel akarom kezdeni. Azért nem a könyvvel, mert mi Ferencsel itt Szegeden ismerkedtünk meg. Volt a Klauzál téren egy gyönyörű szép lakása. Hófehér lakás volt, a fényektől szinte ragyogott az egész. Egyrészt nagyon jókat beszélgettünk ebben a lakásban, nemcsak a sörök miatt, persze, azok is hozzájárultak. Ez a lakás egyszerre volt műterem és valamifajta szigeti is Ferenc számára. Újvidékről jött Szegedre, egy vagy két hetet töltött itt. Nekem eleve furcsa az a szituáció, hogy Ferencsel sohasem így, a közönség előtt beszélgettünk. Igazából az a kérdésem, hogy idefele jövet elment-e a Klauzál téri, volt lakása mellett, vagy gondolt-e rá?

– Évek óta nem fordultam meg arra, négy-öt évvel ezelőtt jártam ott utoljára. De nem is érdekel már, mert többé nincs. Az a fényterem többé nem létezik, csak itt bennem. Különbem nem is nagyon hiányzik, mert rövid volt szerencsére, kilenc vagy tíz évet éltem ott. Elegendő volt.

– Most Péterváron, Újvidéken van műterme.

– Igen, az egy régi műterem, amit a '70-es években kaptam. Egészen más jellegű. A Klauzál téri műterem állandó fényű műterem volt. Ahogy vonult fölöttem a Nap... csak a lemenő Nap süttött be valamennyire, végig konstans, állandó diffúz fénye volt. Nagyon jól láttam mindent, olvastam, rajzoltam és zenét hallgattam.

– Igen, igen, gyakran hallgattuk a Bartók rádiót, vagy éppen valamelyik CD-t. A Bukott ablak anyala kötet versei nem ebből az időszakból valók. A Szürkület szürkületben, illetve a Néma angyalok versei születtek itt, ugye?

– Azok a '90-es évek közepén születtek. Ez a legújabb kötet tulajdonképpen tavaly... Időközben megöregedtem, tavaly voltam hetvenéves, és akkor a Forum Kiadó jóvoltából készítettem el egy ilyen könyvet, amely néhány utazás fényírása. Különbem valamikor nagyon régen, a '80-as évek közepe táján Itáliába utaztam, akkor írtam két-három ciklust *Reszansz séták* címmel, de még harminc évnek kellett eltelnie, hogy ez megjelenjen. Ezek a fényfestőim. Brüsszel, Madrid és Barcelona, tehát Goya, Velasquez, Gaudi, az absztrakt Antonie Tapiés a nagy mesterem, ők fértek ebbe bele. Különbem nagy a sorozat, megírtam Rómát, Nápolyt, Lisszabont... Danilo Kiš, London és Prága.

---

¹ A beszélgetés 2016. november 3-án hangzott el a szegedi Grand Caféban, a mostani interjú ennek a szerkesztett változata. (A *Kézfeszületek – Domi keze* című kiállítást Váraljai Anna nyitotta meg.)

– Akkor ez a fényutazások válogatása.

– Igen, mert ezeket tudtam mellékelni, ezeket a képkorrekciókat. Ezek egyszerű múzeumi fotók, amelyeket szinte ott a helyszínen, abban a városban, Madridban néhány nap alatt készítettem.

– Korábban is foglalkozott képkorrekciókkal. A Balkáni mappában is, bár ott menetjegyeket, számlákat használt fel inkább.

– Az tulajdonképpen a párizsi napló. Metrójegyekkel jelzem azt, hogy merre utazom. Visszatérve a verseskötetre, ez az alkotás csak a festőkön múltott. Goyán, Velaquezen, s Dali is ott van a végén. Nagy élmény volt számomra, több mint hatvan éves voltam, amikor eljutottam Goyáig, láttam elvétve itt-ott néhányat, de ami a Pradóban van, az fantasztikus.

– Első könyve, a Piros Frankenstein inkább album, mint verseskötet, bár az is tartalmaz költeményeket. A Telep volt az igazán első verseskötet.

– Igen, '75-ben.

– A következő, a '82-es a Miniatur galéria. Itt már találkozunk olyan versekkel, amelyek képleíró versek, képek bizonyos részleteit felnagyító, abból kiinduló versek. Nemcsak a világfestészet mesterei, de a vajdasági vagy a jugoszláv festőkről is vannak költeményei. S itt van egy Goyadarab, azt felolvasnám:

neon és bőregér
szétsattant agyvelő
a faasztalon

Tömör, pár képjelzéssel megírt vers. Ez a fajta poétika működik a Bukott angyal ablaka költeményeiben is. Illetve a Miniatur galériában van egy másik fontos vers, a carpaccio, ebből felolvasok egy részletet:

megérkeztem
mint hirtelen világutazó
piros
útlevéllal
és utazótáskával
hozzád
centolire signore
grazie
végre
találkozhatunk

– A „mint hirtelen világutazó” önmeghatározás nekem azt az asszociációt keltette, mintha az új kötet anyaga is a tervezetlen utazás eredménye lenne. Utólag hogy tekint a korábbi költeményre?

– Olyan értelemben mondtam, hogy nem időben érkeztem, hanem szaladva. De ezek mindenképpen megtervezett utazások voltak. Különösen azok, amelyekből ebben az új kötetben készült versek jelentek meg. Azzal, hogy míg tartott a balkáni háború, húsz évig nem utazhattam. Ha mégis, akkor olyan borzalmas dolgokat kellett intézni, mint vízum Belgrádban, néhány száz méteres sorokban állni. És akkor mondtam a feleségemnek, hogy míg nem utazhatom rendesen, addig nem megyek sehova.

– *A párizsi út akkor már egy vízumos út volt.*

– *Az a '90 utáni időszak. Az a baj csak, hogy időközben valóban megöregedtem. Engem nem az zavar, hogy öregszenek, meg hogy nem tudom, hány éves vagyok, hanem hogy megöregedtem és meghaltak a barátaim.*

– *Legutóbb Gerold László.*

– *Gerold László, Danyi Magdolna, Bányai János. És még nehezebb elviselni ilyen értelemben az öregkort. Szerencsére van ez a kis mentő, kis fény, ami tartja bennem a lelket.*

– *A legutóbbi kötet kapcsán: a tervezett utazások szinte alkotott utazások. Megtervezni, elmenni, reagálni – tulajdonképpen utazni annyi, mint alkotni. Ezekre tehát nem érvényes a „hirtelen világotárazó” attitűdje.*

– *Az inkább arra az időszakra időzíthető, de ez lényegtelen. Ahogy talpra álltam, mekkora is lehettem, négy-öt éves, amikor rájöttem, hogy milyen szép ott a fény a Kis-Dunán. Meg rájöttem arra, hogy mindent egyedül kell megoldanom. Azóta ez a fény tartja bennem a lelket, azért csinálhatom mindezt.*

– *A kötet alcíme: Fényversek utazásaimról. A fény motívuma többször előfordul a kötetekben. Láthatjuk azonban, hogy nem pusztán irodalomról van szó, hanem arról is, hogy akinek tényleg volt szerencséje, és találkozhatott Ferencsel a szegedi lakásában, ott át is élhette ennek a fénynek az örömét, vagy akár idilljét. Említette, hogy gyerekként rájött, mindent egyedül kell csinálnia. A Bukott angyal ablaka kötet verseiben nem, de a Néma angyalok kötetben, a Szürkület szürkületben, a Telep, a Miniatur galériában is gyakran olvasni a családtörténetéről. A család nem segített a gyerekkorában?*

– *Dehogynem. Közvetlen a háború vége előtt születtem, tehát négy nappal a világbéke előtt, május 4-én '45-ben. Hatan voltunk testvérek, édesapámat öt hónappal korábban lőtték agyon a Kis-Dunánál. Édesanyám hatunkat nevelt, tessék elképzelni, milyen idők voltak azok. Én emlékszem '48-ra, az oroszokra, még ott voltak a monitorok, a motorcsónakok. Rettentő nehéz, sötét gyerekkorom volt. Koromsötét. Vagy ébenfekete. De összetartó, szegény család voltunk, nehezen éltünk. Szerettük egymást és szerettük a mamát. A lényeg ebben az, hogy ha mindez nem lett volna, ha ezeket az éveket nem így élem át velük együtt, akkor ennek semmi értelme, semmi nyoma nem lenne. Én azt hiszem, ha nem lenne benne mindez, a mamám, a testvéreim, akkor fabatkát sem érne az egész, amit eddig tettem. Tehát a lényege, a veleje az egésznek a gyermekkor, és az a pillanat, amikor rájöttem, hogy hát miről is van szó az életben.*

– *Van egy jó sztori, amit olvastam a Hídban...*

– *Tavaly, amikor hetvenéves voltam.*

– *Igen, és akkor több fiatal festő is csinált képet a munkáihoz kapcsolódóan. No, de nem is ezt akarom, hanem azt, hogy az interjúban megkérdezik Öntől, hogy mi is hatott a festészetére. És akkor azt válaszolta, hogy Újvidéken volt egy kaszárnya, nagy testű nők látogatták meg a katonákat, aztán ott hancúroztak a bokrok között, s valahogy Ferenc is épp ott téblábolt...*

– *Kamasz gyerekek voltunk, 10-11 évesek, mentünk és néztük őket. Az egész csapat, öten-hatan. Én akkor láttam az életemben először ilyen nagy komoly nőket, ez komoly anatómiai lecke volt nékem. Utána én azt meguntam, mert tudtam, hogy mi az, de eleinte jólesett. Ez egy érdekes színtér, a katonaság, a kaszárnyák, a nők. Ugyanígy a másik nagy élmény a mozi volt,*

ahol annyira zavartak a katonák, mert annyian voltak, hogy alig fértünk be, sorba kellett állni, hadakozni velük, mert minden katona moziba akart menni, a telepi moziba.

– *Az első vers, amit Ferentől olvastam, bár lehet, hogy nem ez jelent meg először, mindenesetre az Ifjúság hetilap Symposion mellékletének 1961. február 2-i kiadásában olvastam az Arcod című költeményt. Ez a szerelmes vers nem került be egyik kötetébe sem. Emlékszik erre a szerelemre? Vagy ez csak egy kitalált szerelem, a költői fantázia terméke?*

– Most hirtelen nem tudom.

– *Utólag lehet pusztán fantázia is. Azt vettem észre, hogy Ferenc költészetében ez a szerelmi motívum erotikusként jelenik meg, és feleségéről ritkán olvastam. Ferenc felesége, Mirjana Stojanović képzőművész, az Újvidéki Színház jelmeztervezője. Domonkos István Redőny című tárcakötetének borítóján látható képet is ő készítette. A legutóbbi, Bukott angyal ablaka kötetben viszont megjelenik a feleség, aki mokaszint vásárol a lírai alanynak Madrid utcáin...*

– A La Ramblán...

– *De hogy is alakult ez a mokaszin-történet?*

– Lényegtelen. Elsőrendű feleségem van már vagy fél évszázada, ő elsőrendű rajzoló, jelmeztervező, most már nyugdíjas, de még mindig dolgozik. Különbön ő szervezi, tervezi az utazásaimat. Amióta az interneten is lehetséges, olcsó repülőjáratokat keres, mindent megtervez, hónapokig dolgozik, minden évben egy-két ilyen utazást megszervez. Ha ő nem lenne, akkor hogy utaznék én? Azonkívül elsőrendűen ért a dolgokhoz, nagyon jól rajzol, ért ahhoz is, amit én csinálok, és sokszor meg kell hallgatnom azt, amit mond. És emellett egy komoly támasz, mert, ha nem lenne, én az utóbbi időben nem tudnék megenni, mert én már nem nagyon dolgozom, nem árulom a képeimet, a feleségem lényegében eltart, ezt kell mondanom.

– *Ezt még így ebben a formában nem hallottam. Szerintem a felesége örülni fog, ha valaha lejegyzésre kerül ez a beszélgetés.*

– Nem hiszem.

– *De, de én ezt majd valahogy megoldom. Jutka is rengeteget jelent Ottónak: a ház, az utazások, sőt, úgy tudom, Jutka Ottó első olvasója.*

– Hát, vannak ideális nők. Meg kell őket találni.

– *Egyébként Ferenc Újvidéken találkozott először Tolnaival?*

– Jaj, ne ugrálj ilyen nagyot! Újvidéken, amikor tizenöt éves voltam, a telepi József Attila elemi iskolába jártam, és Ottó valahol megtudta, hogy rajzoló. Odajött hozzám, ott volt egy irodalmi est, ahol Ottóék léptek fel, ez valamikor '60-an tavaszán volt. '61-ben már a Symposion mellékletben illusztráltam Domi² patkányos novelláját.³ Én a gimnáziumba jártam, majd átiratkoztam az iparművészetre, akkor én már értettem a nyomdához, hamarosan tudtam már újságokat készíteni, és elkezdtem akkor a Symposiont is csinálni a '60-as évek közepe táján, '66 vagy '67-ben.

– *Domonkossal, Végellel is Tolnai révén találkozott?*

– Igen, együtt ismertem meg őket.

² Domonkos István beceneve.

³ *Őnarckép patkánnyal.*

– *Bányaival is gondolom, ez már egy csapat volt akkor.*

– Igen. Bányait később. Én még rövidnadrágban jártam, ezek voltak azok a momentumok, amelyek irányt adtak mindenben.

– *Esetleg, aki nem ismerné, tehát az újvidéki Új Symposion folyóirat első generációjának szerzőiről van szó. Az Új Symposion arculatát magára bízták, vagy közösen alakították?*

– Nagyon intenzív, nagyon szép szerkesztőségi életet éltünk, állandóan folytak a viták, jöttek a kéziratok. Főleg Ottó volt, aki jobban értett a tipográfiához, Ottót már akkor is jobban érdekelte a festészet. Úgyhogy azokban a korai években ő volt tulajdonképpen az alapvető mértékadó, ami a vizualitást illeti, később már nem.

– *Ha a kezdeteknél járunk, a Symposion-mellékletet '61-64-ig megjelenő kiadásait fellapozva tapasztaljuk, hogy Ferenc az írást és a rajzot már a kezdetektől fogva együtt műveli.*

– Nem akartam én semmit, az úgy magától jött. Egy olyan irodalmi közegben éltem, ahol mindennap egymás írásait olvastuk, az nekem nagyon sokat jelentett, mert én jóval fiatalabb, négy-öt évvel fiatalabb voltam. Ottóék '40- vagy '41-sek, én meg '45-ös vagyok. Az abban az időben sokat jelentett, az a négy-öt év, különösen később, amikor már kezdtek doktorálni is – én soha! De időközben már a '60-as évek végén önálló köteteket készítettem, a *Sirálymellcsont*⁴, a *Kételtűek a barlangban*⁵. 1967-ben volt egy nagy sikerű rajzkiállításom Belgrádban, és pár év alatt a letehetősebb fiatal festőnek tartottak, úgyhogy én rövid ideig, a '70-es évek elején soha annyi képet nem adtam el, mint akkor. Annak aztán vége lett. Egy olyan fajta figuráció volt, amit én műveltem, amivel bekomponáltak a jugoszláv művészetbe, és akkor utána már nem volt úgy. Én azonban továbbra is műveltem, több mint ötven éven át készítettem több mint ötszáz könyvet, ebből kétszázat illusztráltam. Ez nagy idő, harminc-negyen év.

– *Az Új Symposionnak több generációja volt, és nem minden első generációs szerzőnek volt ki-egyensúlyozott kapcsolata a következő generációs szerzőkkel. Én úgy vettem észre, hogy Ferenc már annál az oknál fogva is, hogy könyveket tervezett, jó kapcsolatokat ápolt a fiatalabbakkal is, pl. Danyi Magdolnával, Thomka Beátával, Böndör Pállal, Fenyvesi Ottóval, Sziveri Jánossal...*

– Természetesen, ők váltották egymást, még jobb volt, mert fiatalabbak voltak. Ők elsőrendű emberek. És őket szintén ugyanúgy imádtam, mint Domit meg Tőfét⁶ meg a többieket. És akkor itt minden rendben volt.

– *Most kicsit ugrunk megint. Kapcsolódván a mostani kiállításhoz, ezek a képek Domonkos István kezeit ábrázolják. A fotókat a rendező Hudi László készítette, aki egyébként Tolnai Lea férje.*

– Igen, Hudi László egy színházi ember, nagyon jó fotós. Különben Kishegyesen fényképezte azokat '13 nyarán, amikor Te készítettél interjút Domival. Én akkor láttam, hogy Hudi képeket készített Domiról, utána kaptam tőle diszken 44 fotót. Kinyomtattam őket digitálisan. Először nem ment, nagyon szűk, fényes nyomású fényképek voltak, nem tudtam rajzolni rájuk. Akkor újra kinyomtattam őket, egy réteg matt lakkot nyomtattam rájuk, és akkor minden meg lett oldva. Rájuk tudtam vinni már az akrilt meg a kínai fekete tust, tudtam már karcolni... Itt

⁴ Tolnai Ottó második kötete (1967).

⁵ Gion Nándor első regénye (1968).

⁶ Tolnai Ottó beceneve.

a lényegi ötlet tulajdonképpen a költő keze, ez az alapvető metafora, és a kéznek a megmunkálása. Tulajdonképpen még nagyon régen, csak nem találtam meg most, az éjjel kerestem, Giorgio Vasari nem tudom melyik szövegében, nem írtam fel, de azt mondta: egy igazi, szép kézfej felér egy szép portréval. Én is ezt vallom. Tehát ez volt az indítók, és akkor haladtam, kb. fél éven át készítettem, pontosan 2 x 47, vagyis 94 ilyen eredeti van, a többi az digitális nyomat. 94 eredeti fotókorrekciót készítettem.

– *Ezek képkorrekciók, fotókorrekciók, ahogyan a Bukott angyal ablakában is vannak ilyenek. A versek képleíró versek, azok is valamifajta korrekcióként foghatóak fel. Volt olyan elképzelés, hogy a versek is a képek korrekciói?*

– Természetesen, már a szövegeknél gondoltam arra, hogy lesznek mellékletek. Parallel gondolkoztam már előre. Míg a mellékleteken munkálkodtam, alakítottam a mondatokon, a szavakon.

– *A sorozatjelleg nem pusztán a képi világon, hanem a verseken belül is megnyilvánul. Több Magritte-vers van, és nemcsak Magritte, hanem Goya kapcsán is. A sorozatjelleg az egész életmű meghatározó jegye. Bukott angyal ablaka a kötet címe, ez kapcsolatban van a cím szempontjából az előző kötettel, a Néma angyalokkal, amely egy átalakított, bővített, korrekciós változata a Szürkület szürkületben kötetnek.*

– A Telepnek lényegében.

– *Igen, a Telep családtörténete jelenik meg bennük. Az angyal motívumra kérdeznék rá. A cím, a Néma angyalok több dimenziót nyit meg, egyrészt Rilke angyalai...*

– Igen, rögtön! Pont Ottó kezéből kaptam az első, gyönyörű Rilke-kötetet! Paula Mondersohn-Becker portréja van rajta. A *Duinói elégiák* stb.... Az angyal lényegében onnan jön, hogy a házunktól, ahol születtem, 50 méterre volt a katolikus templom. Én állandóan a templomban voltam, ministráltam, ott jártam a misékre, a temetésekre, ott volt mindenütt Krisztus, meg ott voltak az angyalok. A lényeg tehát innen indult el.

– *Akkor a vallásnak meghatározó szerepe van az életében?*

– Olyan értelemben nem, különben a mamám sem volt olyan. Tudta, hogy a templomban semmi rosszat nem tanult meg, mint ahogy nem is tanultam. Megnézed a misét a templomban, az oszlopoktól kezdve a gyászmiséig, a koporsóig, vagy azok az öreg nénik, akiket ott örökké néztem. Ezek mind pozitív impulzusok voltak már korán, még mielőtt iskolába indultam volna. Még egy sorsdöntő dolog volt, amikor megtudtam, hogy ki volt József Attila, úgy hívták az iskolát. '57-ben ünnepelték, tíz éves évforduló, akkor láttam a folyosón egy nagy, gyönyörű raszteros sárga fényképet. Úgy nézett ki József Attila, mintha halott lett volna. Agyonnyomták rossz raszterral. Rengeteget néztem azt a képet, míg le nem vették. Ez is egy lényegi vizuális élmény volt. József Attila arca, nemcsak az, hogy én megérttem az ő mamáját, meg az ő helyzetét az enyémmel együtt. Valamiképpen azonosultam azzal a költéssel, ami szintén csakis segített rajtam. Gondolatilag, elméletileg és életileg. Meg kellett tanulnom élni, nem?

– *Egyébként, amikor József Attila verseit olvasom, lehet, hogy közhelyet fogok mondani, de az a benyomásom, ez a szegénység lírája, a nincstelenség tapasztalata, költészete. Úgy vettem észre, amikor beszélgettünk, hogy Ferenc gyerekkorát szintén meghatározta ez a szegénység.*

– Természetesen, meg mindenkit, aki akkor fiatal volt. Csak egy példát említek. Én mindig szerettem a könyvet, nagyon könnyű nem volt otthon, annyira szegények voltunk otthon, de

a könyvtárban megtaláltam a könyveket. A füzetemet mindig újságpapírba csomagolta a mama meg a nővérem, nem úgy, mint a többiekét. Belehaltam azokba a gyönyörű, kék csomagolópapírokba, címkével, az enyémet meg a Magyar Szó lapjaiba csomagolták... Hatan voltunk testvérek, aztán amikor a két bátyám kinőtt a családból, akkor mindig ráhúzták az újságlapokat a füzeteimre. Közben mindig vékony alak voltam, nem voltam 20 kiló az ágygal együtt. Most sem vagyok kövér, de fiatalon még soványabb voltam. És mindig azokat a nagy télikabátokat hordtam, amelyek olyan nehezek voltak... Nagyon nagy hidegek voltak azokban az '50-es években, és úgy mentem az iskolába, hogy húztam a kabátomat a hóban. Őrülten zavart engem, de hát nem volt más.

– *Egyébként ebben a kötetben van egy vers, szeretném, ha felolvasná.*

– Jaj, nem, nem tudok felolvasni. Roland, annyi mindent mondtam, ez elég, nem!

– *Dehogyan elég!*

– Ennyit még soha sem beszéltem!

– *Akkor felolvasom én, van egy nagyon jó vers, főleg a képpel együtt, elképesztően jó ez az angyalos történet a cigányokkal.*

– Az bolhapiac volt Madridban.

– *Igen, igen... De nem menekül el úgy, hogy nem olvas fel, mert én nagyon szeretem, ahogyan Ferenc felolvas!*

– Jaj!

– *Most közelharcot kell ezért vívnom!*

– Olvass fel te, légy szíves.

– *Rendben felolvasom. De sokkal jobb, ha Ferenc olvas, hát most én hogy olvassam fel a saját hangomon?!*

– Jaj! Nem látok szemüveg nélkül.

(Felolvassa a verset:)

fonott
kosárban

fénylő
kenyérszelet
papuska

az
éhségtől
korom-
sötét
lesz
a
háttér

(Továbbá felolvassa a kötet Magritte-ciklusának verseit)

– *Úgy vettem észre, hogy a verseiben van humor, persze nemcsak humor. Sok a játék, játékoság is az új darabokban, pl. a legújabb kötet Magritte-verseiben. Ez a játékoság valami új irány?*

– Nem, csak most írtam így. *Portréversek* cím alatt 35 vers meg fog jelenni néhány hónapon belül egy privát kiadónál, Solymosinál.

– *Ez vajdasági kiadó?*

– Igen, igen, topolyai, bács-topolyai.

– *Miért nem a Forumnál? Hogy került oda a kötet?*

– Nem akartam terhelni a Forumot. Nagyon nehezek a körülmények manapság, te tudod. Nagyon szép a Forum részéről, hogy megjelentették a könyvemet. Nekem elegendő volt, hogy belesegítettek ebbe. Nyilvánosan meg is köszönöm.

– *Egyébként rengeteg versanyaga van még, ha jól tudom...*

– Igen, ami a fényvárosokat illeti.

– *Egyrészt a fényvárosok, másrészt a portréversekből is mintha több lenne 35-nél...*

– Azokat véglegesítettem 35-re.

– *A montázsokról akartam még kérdezni, pl. a Balkáni mappában a vonaljegyeket használta fel, a legutóbbi köteténél a múzeumjegyeket...*

– Ez nagyon egyszerű. A belga vonatjegyeket valamennyire lekicsinyítettem, elég szép nagy jegyek, és direkt a jegyekre rajzoltam azokat a formátumos figurákat, azzal, hogy akkor egy paszpartura helyeztem rá az egészet. Minden jelenet egyfajta jegy, pl. amikor mentem Genf-be, Brugges-be, ezek eredeti, egy az egybe vonatjegyek. Ez egyfajta dokumentum is, de nekem nemcsak dokumentum, hanem képzőművészeti anyag, szerves része a rajznak.

– *Van-e valakinek kérdése? Peró⁷, neked mindig van észrevételed, esetleg most? Erdélyi Ágnesnek van!*

Erdélyi Ágnes: – *Amikor elköltöztött Szegedről, és egy idő után már nem találkoztunk, telefonban megkérdeztem, hogy hiányzik-e Magyarország? Azt mondta, egy dolog hiányzik, a Bartók rádió. Nagyon erősen zeneközpontú életet él, én is megtapasztaltam, hogy akárhányszor volt szerencsém a műterem-lakásába ellátogatni, ott mindig szólt a zene. Mikortól van ez a szenvedély? Az ember olvassa a verseit, amelyek tényleg nagyon egyszerűek, minimalisták, másfelől rendkívül erős hatásúak. Én el tudnám képzelni, mondjuk egy Kurtág-dalnak egyiket-másikat. Beszéljen a zenéről!*

– Mit mondjak, imádom a zenét, mint a fényt. Amióta vannak ezek a CD-k, azóta sokkal könnyebb, különben rengeteg régi lemezem volt, sajnos el kellett dobálnom azokat a gyönyörű, Pesten vásárolt Beethoveneket. Szinte elviselhetetlen volt, de el kellett dobnom, egyszerűen nem lehetett már hallgatni őket. Ezekkel a CD-kel csak az a bajom, hogy túl jók. Annyira jók a felvételek, hogy az ember már szinte néha megjijed, hogy nem is igaz. Különben a zongorában Richter az istenem, az orgona a másik kedvenc hangszerem. Jacqueline du Pré is fantasztikus, akkor született, mint én, '45-ben, Daniel Barenboim első felesége volt, míg meg nem halt. Ő isteni, szeretem az öreg Pablo Casalsot is, de Jacqueline jobb. Nemrég volt a fiam külföldön, s hozott egy CD-válogatást... Edgar Elgar a Szt. György templom orgonistája volt, na az a csel-

⁷ Perovics Zoltán beceneve.

lókonzert az olyan, hogy borzalom. Jacqueline du Pré-t hallgatom már két hónapja. Én ilyen vagyok, ha elkezdem, akkor amíg lehet... Ezek a CD-k tovább élnek majd, mint én.

O. R.: – *Kár, hogy kidobta a bakeliteket, nem azért, mert én elvettem volna őket. Teljesen el tudnám képzelni, hogy a képkorrekciónhoz hasonlóan lemezborítókra fest, rajzol, azokat transzírozza, karcolja.*

– Azok a borítók nem olyanok voltak, azokat a lemezeket húsz évig hallgattam. Meg azok a lemezek is, hát, tudod... Tisztán azt a formát sajnáltam, mint figuratív formát, hogy többé nincs nagy fekete lemez. Meg nincs gramofon, mert az is hozzátartozott a zenéhez. A szobában ott állt a gramofon, odafeküdtél...

– *Számomra nagyon izgalmas, hogy Ferenc kitartott a figuratív megoldás, a figurái létrehozása, transzírozása, gubancolása, megtörése, kihúzása mellett. Van egy hűsége ahhoz a fényhez, amiből táplálkozik. Én ennyit akartam, odakint oldottabb hangulatban lehet folytatni a beszélgetést. Köszönjük Ferencnek, hogy eljött!*

– Én is köszönöm, hogy végighallgattak.

